

linie med andre kortere oversigter over Roms historie, selv om den bærer præg af, at forfatteren her har følt sig mindre suveræn end i sin *Griechische Geschichte* (Handb. d. Alt. III, 4. opl. 1969). Hovedvægten ligger på de rent politiske forhold, hvad der naturligvis hænger sammen med, at alle andre sider af Roms historie får en selvstændig behandling i andre dele af *Handbuch der Altertumswissenschaft*; men netop på dette område kommer Bengtsons sagligt præcise udtryksform til sin ret. Til de mere kontroversielle problemer tager han ret forsigtigt stilling. I sin fremstilling af Roms og Italiens ældre historie indpasser han vel arkæologiens resultater, men drager ikke så vidtgående konsekvenser deraf som mange andre forskere; til den romerske tradition om samme periode forholder han sig for så vidt kritisk, som han foretrækker at følge den græske. Derimod er det i ubestridelig logisk konsekvens af den nyere forsknings opfattelse af den senere republikks »partiforhold«, når Bengtson her i så høj grad samler fremstillingen om de ledende politikere og deres indbyrdes magtkamp.

Med sine stærke og svage sider er Hermann Bengtsons *Grundriss* dog en solid bog, som man nok tør spå adskillige reviderede oplag. TORBEN DAMSHOLT

ANDREAS ALFÖLDI: Studien zur Geschichte der Weltkrise des 3. Jahrhunderts nach Christus. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1967. x + 460 s. 78 tavler. 80,90 (40,70) DM.

Store dele af den 75-årige ungarske historiker Andreas Alföldis omfattende og vidt spredte forfatterskab trænger til genudgivelse, og det fremgår da også, at Wissenschaftliche Buchgesellschaft forbereder flere Alföldi-bind, et med hans store afhandlinger fra 1930'erne om de romerske kejseres hofceremonier, insignier og dragt, et andet med hans indtrængende studier fra 1950'erne over det ideologiske indhold af titlen »Fædrelandets Fader«. Til det bind, som allerede foreligger, har forfatteren imidlertid valgt at samle nogle af sine uhyre værdifulde bidrag til det 3. århundredes vanskelige historie, de ældste fra 1920'erne. De foreligger uændret (dog alle på tysk), og i forordet lover forfatteren at ville tage de behandlede spørgsmål op i et nyt bind, hvor han vil tage stilling til den senere litteratur om perioden. Det er imidlertid med stor beklagelse, man samtidig konstaterer, at Alföldis vistnok allermest kontroversielle afhandling inden for denne emnekreds, om goternes bevægelser og den romerske evakuering af Dakien, som kun foreligger på magyarsk, også er skudt ud til genudgivelse i dette bind; havde den været medtaget nu, kunne man måske have undværet bidragene til *Cambridge Ancient History* bd. XII.

De udvalgte studier samler sig næsten alle om årene ca. 250–70, hvor det 3. århundredes krise i flere henseender nåede sit højdepunkt. Periodens centrale skikkelse er kejser Gallienus (253–68), hvem Alföldi har æren af at have reddet levende ud under vægten af de mange århundreders tradition med fjendtlig tendens. Han opfatter først og fremmest Gallienus som eksponent for den ældre tids hellenistisk-romerske kultur, der på denne tid stod i en mere og mere udtalt modsætning til de frembrydende lokale kulturer i rigets provinser, især i Balkanlandene, hvor hærens vigtigste rekrutteringsområder lå. Når Alföldis arbejde på

dette forskningsfelt – som på andre – har fået epokegørende betydning, skyldes det, at han forener en enestående numismatisk sagkundskab med en ikke mindre kildekritisk skarpsindighed og evne til at anskue omfattende problemer konkret. Med de her udvalgte studier viser han yderligere, hvordan det i tid og tidsskrifter vidt spredte forfatterskab holdes sammen af de kræfter, der gør en historiker til en stor historiker.

TORBEN DAMSHOLT

CONRAD ENGELHARDT: Thorsbjerg mosefund. Med forord af MOGENS ØRSNES. Sønderjyske og fynske mosefund. Bind I. Nærum, Forlaget ZAC, 1969. xxxvi + 92 s. 18 pl. 110,00 kr.

Mens man stadig med stor forventning ser frem til publikationerne af de store mosefund fra Illerup ådal ved Skanderborg og Ejsbøl mose ved Haderslev, der blev fremdraget i tiden 1950–1964, genudsendes de over 100 år gamle værker om de fire store mosefund: Thorsbjerg i Angel, Nydam på Sundeved, Viemose og Kragehul på Fyn. De blev alle udgravede og publicerede af den senere professor Conrad Engelhardt, som med disse fantastiske fund gav jernalderforskningen nye impulser og åbnede vide perspektiver for en debat, der løber den dag i dag. Derfor er de gamle fundberetninger stadig af stor værdi.

Nys udnævnte overinspektør ved Nationalmuseets 1. afd., dr. phil. Mogens Ørsnes, der er dybt forankret i samme problemer, og som forbereder publikationen af Ejsbølfundet (Ejsbøl I og II), har forsynet Engelhardts smukt illustrerede bind med særdeles nyttige indledninger, der korrigerer den gamle mester og viser hvorledes arkæologer har grebet tingene an indtil i dag.

Mogens Ørsnes har tidligere i *Historisk Tidsskrift* (12. rk. IV, s. 622–26) i en anmeldelse af Skedemossefundet fra Øland gjort rede for den omfangsrige forskningsdebat, som de fire nævnte fund har afstedkommet. Diskussionen vil derfor ikke blive gentaget her. Men inden vi vender os mod selve Thorsbjergfundet, skal der knyttes nogle kommentarer til Ørsnes' indledning.

I afsnittet om forfatteren C. Engelhardt (1825–81) præsenteres det forskermilieu, han færdes i. Tidligt knyttedes han til faderens kollega, købmanden og rederen, men fremfor alt arkæologen og museumsmanden Christian Jürgensen Thomsen. Som dennes privatsekretær virkede Engelhardt nogle år og bistod ham i Det oldnordiske Museum, hvor han havde sin gang blandt assistenterne J. B. Sorterup og Adolf Strunk, de senere direktører for museet J. J. A. Worsaae og C. F. Herbst og endelig tegneren og grafikereren J. Magnus Petersen, med hvem Engelhardt fik et langvarigt og nært samarbejde, bl.a. i forbindelse med publiceringen af mosefundene.

Arkæologien har længe været placeret på historiografiens overdrev, hvorfor det altid er med glæde, man konstaterer tilløb til en ændring af den tilstand. – Noget originalt bidrag kan man dog ikke sige, M. Ørsnes har præsteret på dette felt. Med få undtagelser er det blot, hvad der kan hentes i *Dansk Biografisk Leksikon*. Endvidere nødes man til at bringe nogle korrektioner. Det kom aldrig til et endeligt brud mellem Thomsen og Worsaae i 1840'erne – selvom sidstnævnte taler om et sådant i sine optegnelser. Den unge Worsaae havde anmodet om en fast stilling